

Alf Ross
Kritiske gensyn
1. udgave, 1. oplag

© 2006 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er ifølge
gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden
forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan

Omslag: Morten Højmark
Tryk: Narayana Press, Gylling
Indbinding: Jysk Bogbind, Holstebro

Printed in Denmark 2006
ISBN 87-574-1409-2

Udgivet med støtte fra Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Lyngbyvej 17
Postboks 2702
2100 København Ø

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djoeff.dk
www.djoeff-forlag.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	9
Forfattere	13
Kapitel 1. Ross og prognoseteorien	15
<i>af Jacob Dahl Rendtorff</i>	
1. Den realistiske vending i retsfilosofien	16
2. Prognoseteori som samfundsvidenskab	20
3. Deskriptiv retsvidenskab og normativ retspolitik	24
4. Opgøret med prognoseteorien	28
Litteratur	33
Kapitel 2. Ross og erkendelsesteorien	37
<i>af Jakob v. H. Holtermann</i>	
1. Indledning: Et liv efter den logiske positivisme?	37
2. Grundtanken i den logiske positivisme	39
3. Retsvidenskab a la den logiske positivisme	41
4. Historien om en fiasko – og et misforstået problem	45
5. Det nye projekt – erkendelsesteoriens empiriske vending	47
6. Det med småt	49
7. Ross i den empiriske vending	53
8. Rossianske udfordringer	57
Litteratur	61
Kapitel 3. Ross og retfærdigheden	63
<i>af Peter Høilund</i>	
1. Indledning	63
2. Ross' videnskabsfilosofiske baggrund	64
3. Moral, naturen og retfærdighed	64
4. Retfærdighedsbegrebet hos Alf Ross – retfærdighedens idé	68
5. Den danske debat	69
6. Konsekvenserne af en retsteori uden et retfærdighedsbegreb	70
7. Retfærdighed som ikke-videnskabeligt skyggebegreb	73

8. Vendingen i retsteorien mod det normative felt	74
9. Retsteori uden retfærdighedsideal	76
Litteratur	78
Kapitel 4. Ross og statsforfatningsretten	79
<i>af Jens Peter Christensen</i>	
1. Indledning	79
2. Statsforfatningsrettens særtræk	81
3. Ross og magtadskillelsen i grundlovens § 3	93
4. Epilog	99
Litteratur	101
Kapitel 5. Ross og demokratiet	105
<i>af Palle Svensson</i>	
1. Demokratiets forudsætninger	106
2. Den demokratiske proces	114
3. De polyarkiske institutioner	119
4. Konklusion	124
Litteratur	126
Kapitel 6. Ross og ytringsfriheden	127
<i>af Morten E.J. Nielsen</i>	
1. Ytringsfrihed i Ross' optik	128
2. Problemer i Ross' ideer om ytringsfriheden	136
3. Konklusion	145
Litteratur	147
Kapitel 7. Ross og Straf	151
<i>af Jesper Ryberg</i>	
1. Straffens formål og Ross' kritik	153
2. Præventionens og retributionens filosofiske grundlag	158
3. Retribution vs. prævention	163
4. Holder Ross' kritik?	167
Litteratur	170
Kapitel 8. Ross om moral og sandhed	173
<i>af Thomas Søbirk Petersen</i>	
1. Ross' metaetiske projekt	173
2. Ross' non-kognitivism	175
3. En kritisk diskussion af Ross' argumenter for non-kognitivism	179

4. Konklusion	189
Litteratur	190
Kapitel 9. Ross' paradoks	193
<i>af Martin Bentzen</i>	
1. Paradokset	194
2. Perspektiver	201
3. Kritisk vurdering	204
Litteratur	209
Kapitel 10. Ross og determinismen	211
<i>af Kasper Lippert Rasmussen</i>	
1. Den hårde determinismes udfordring	211
2. Første præmis: Determinismen	213
3. Anden præmis: Determinismen og alternative handlingsmuligheder	215
4. Tredje præmis: Moralsk ansvar og alternative handlingsmuligheder	221
5. Ross om diskussionen	226
6. Konklusion	229
Litteratur	230
Kapitel 11. Ross og sygdomsbegrebet	233
<i>af Stig Andur Pedersen</i>	
1. Indledning	233
2. Det filosofiske udgangspunkt	234
3. Funktionelle systemers normalplan	238
5. Konklusion	249
Litteratur	253
Indeks	255

Forord

Det hører til sjældenhederne at Danmark fostrer en videnskabsmand af Alf Ross' (1899-1979) format. Gennem mere end en generation var han ansat som underviser og forsker ved juridisk fakultet på Københavns Universitet, men ved sin død efterlod han sig et livsværk, der i omfang, faglig bredde og kvalitet rækker langt ud over det almindelige udbytte af en sådan beskæftigelse.

Med en doktorgrad i både retsvidenskab og filosofi var Ross noget af et moderne renæssancemenneske. Foruden at skrive skoledannende værker inden for en række juridiske grunddiscipliner præsterede han at holde sig ajour med og yde værdifulde, varige bidrag til så forskellige områder som filosofi, samfundsvidenskab og lægevidenskab. Og længe før internationalisering blev et modeord i den akademiske verden, færdedes han hjemmevant blandt eliten på den internationale videnskabelige scene. Han publicerede jævnligt i anerkendte internationale tidsskrifter og flere af hans centrale bøger blev allerede tidligt oversat til flere fremmedsprog. Denne aktivitet gav ham et publikum langt uden for landets grænser, foruden de øvrige nordiske lande også i England og USA og særligt i flere sydeuropæiske og latinamerikanske lande, hvor han studeres nøje den dag i dag.

Men uanset disse meritter synes Ross herhjemme at være på vej i den akademiske glemmebog – eller i det mindste at friste en kummerlig skæbne som yndlingsprygelknabe for en ny generation af jurister. Efter at have været den altdominerende hovedskikkelse i det danske retsvidenskabelige miljø gennem en årrække er det, som om vinden nu er vendt. Et tegn på denne udvikling finder man i det faktum at hans hovedværk, *Om ret og retfærdighed* (der samtidig er et af europæisk retsfilosofis absolutte hovedværker), i en årrække har været udgået fra forlaget. Senest blev i 1999 et planlagt genoptryk skrinlagt, angiveligt fordi en række universitetsfolk havde vendt tommelfingeren nedad, da forlaget forhørte sig om behovet. I stedet er nye generationer af jurister og filosoffer henvist til at opstøve antikvariske eksemplarer eller stifte bekendtskab med Ross på anden hånd gennem mere eller mindre stedmoderlige behandlinger i diverse retsfilosofiske introduktioner.

I betragtning af den blivende interesse i udlandet giver denne hjemlige udvikling anledning til en vis forundring. Og denne bog er et udslag af denne forundring. Kan det virkelig passe, at en tænker, der fyldte så meget i levende live, slet ikke har noget på, når det kommer til stykket? Det er dette spørgs-

mål, vi har ønsket at besvare med de følgende elleve kapitler. Vi har ønsket at genkalde den fulde akademiske opmærksomhed på Ross' værk, at måle det omhyggeligt i dets imponerende bredde og variation, og derigennem – i den udstrækning det viser sig relevant – at muliggøre en fortsat seriøs og kritisk diskussion af det.

Man kan diskutere, om Ross har gjort sig fortjent til denne indsats. For det første kunne det se ud, som om tiden simpelthen er løbet fra ham. Hans samlede værk er forfattet ud fra én grundlæggende vision. Og dette grundsyn er *antimetafysisk*, som Ross skrev i forordet til *Om ret og retfærdighed*. Det antimetafysiske grundsyn var definerende for hans filosofiske tilhørsforhold til den såkaldte logiske positivisme. På Ross' tid var den logiske positivisme noget nær det varmeste navn i den akademiske verden, men i dag er tidsånden utvivlsomt en anden. I en sådan grad at ordet »positivist« i vide kredse er blevet det mest gangbare videnskabelige skældsord. Kan man slippe af sted med at kalde en modstander positivist, er den halve bane allerede erobret. Men netop i en sådan tid kan der være grund til at udvise besindelse og grundighed i vores omgang med fortiden. Det bør vække til eftertanke, at det trods alt var en generations skarpeste hjerner, der følte sig tiltrukket af disse tanker. Og for Ross' vedkommende er hans største præstation måske netop, at han på konsistent og forbilledligt klar vis formåede at udvikle konsekvenserne af en række antagelser, hvis appel ikke kan nægtes, selv af dem, der i dag afviser dem.

Men der kan tænkes endnu en grund til skepsis over for at give ham en »anden chance«. Ross var en tænker, der åbenlyst trivedes med polemik og filosofisk strid. Således kan hans samlede værk betragtes som én lang akademisk holmgang med skiftende modstandere, helst fra den diametralt modsatte ende af det videnskabelige og filosofiske spektrum. Og dette polemiske temperament havde utvivlsomt en bagside. Udlægningsen af videnskabelige og filosofiske modstandere var ikke altid lige loyal. Særligt blev hans egen foretrukne prygelknabe, naturretten, ofte fremstillet med så intens modvilje, at man må holde på sig selv for ikke at lade sig forføre af hans retorik. Og skulle en og anden i Ross' velmagtsdage alligevel have overset advarselsskiltene og ytret en kritik, kunne vedkommende være sikker på en særdeles ublid medfart fra hans nådesløse, hvasse pen. Denne praksis kaster unægtelig et skær af »åndstyranni« over Ross' regeringstid, og det er formodentlig ikke uden betydning for, at der i dag er begrænset lyst til at tage ham i forsvar eller i det hele taget studere ham nærmere. Når katten er ude ...

Denne brist hos Ross opvejes imidlertid af, at han, trods sin meget polemiske stil, er en overraskende ærlig tænker. Selvom hans karakteristik af den modstående position kan være nok så ukærlig, finder man ofte ganske nuan-

cerede svar på dens udfordringer inkorporeret i hans værk. Sammenholdt med en behersket, men dog mærkbar moderation af hans position over tid indikerer dette at Ross trods sit stridbare temperament er parat til at forholde sig seriøst til videnskabelige udfordringer og til at give sin modstander en *fair trial*.

Og det er i denne ånd, at vi med denne bog forsøger at genlæse hans videnskab og filosofi. Gennem mødet med en overvejende ny generation af akademikere ønsker vi uden for mange lig i lasten at lade de forskellige dele af hans varierede værk møde vore dages videnskab og filosofi; at give et bud på, hvad der holder, og hvad der ikke holder hos Alf Ross ud fra en moderne synsvinkel.

Som bekendt er en *fair trial* ikke ensbetydende med en frifindelse. Og læseren kan ved selvsyn forsikre sig om, at det heller ikke er det i ethvert tilfælde i denne sammenhæng. I flere af bidragene bliver der tværtimod fældet ganske hårde domme over Ross' position.

Som redaktører har vi kun i begrænset omfang afstemt de enkelte bidrag i forhold til hinanden. Vi har ikke villet foregive, at der her fældes en entydig dom over Ross. Intentionen har i stedet været at give bidragyderne lov til at skrive deres pointe hjem uden skelen til sammenhængen og overensstemmelsen med de øvrige kapitlers konklusioner. De enkelte bidrag har skullet give mening i sig selv. Dette er det hensyn, der har vejet tungest. Og som det vil fremgå, er forfatterne ad denne vej nået frem til ganske forskellige vurderinger af betydningen og holdbarheden af Ross' indsats.

Dispositions-mæssigt er bogen organiseret omkring en række emnemæssige nøgleord, som kommer til udtryk i titlerne på de forskellige kapitler. Vi har herved tilstræbt at komme godt ud i krogen af Ross' værk. Uanset variationen og bredden i hans tænkning kan det dog ikke nægtes, at der var emner, der optog Ross i højere grad end andre. Og det afspejler sig i nogen grad i denne bog. Således er der emnemæssigt større »trængsel« på den retsfilosofiske midte (som primært gennemgås i de første tre kapitler) end i de mere specialiserede delstudier (der behandles i de resterende kapitler). Men vi håber, at man efter smag vil lade sig begejstre over den variation af tolkninger og kritisk videtænkning, Alf Ross' filosofi og videnskab stadig kan give anledning til.

Afslutningsvis vil vi gerne takke bidragyderne for deres professionelle indsats og for de interessante bidrag, der er blevet resultatet af den. Og vi vil også gerne udtrykke vores taknemmelighed for interesse og velvillig støtte fra Jurist- og Økonomforbundets Forlag samt ikke mindst Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond, hvis generøse bidrag har gjort bogen mulig.

Roskilde, februar 2006

Jakob v. H. Holtermann og Jesper Ryberg

Det hører til sjældenhederne, at Danmark fostrer en videnskabsmand af Alf Ross' (1899-1979) format. Foruden store dele af juraen præsterede han at yde værdifulde bidrag til så forskellige områder som filosofi, samfundsvidenskab og medicin, og hans værker har den dag i dag læsere langt uden for landets grænser.

Alligevel er det som om, Ross er på vej i den akademiske glemmebog – i hvert fald herhjemme. Denne bog undersøger, om denne manglende interesse er velbegrundet. I elleve kritiske gensejninger tages temperaturen på Ross' videnskab og filosofi i dets imponerende bredde og variation. En (overvejende) ny generation af akademikere møder og prøver Ross' tanker om emner som retfærdighed, demokrati, statsforfatningsret, ytringsfrihed, straf, erkendelsesteori, etik, logik, fri vilje og sygdom.

Bogen henvender sig til både juristen og filosofen, lægen og logikeren – samt til enhver der måtte have en generel interesse i hvordan vi indretter vores samfund. I en tid hvor grundlæggende borgerlige frihedsrettigheder diskuteres som aldrig før, gives her en enestående mulighed for at kvalificere denne debat ved at vise hvordan regnestykket tog sig ud for en af det 20. århundredes fremmeste danske talsmænd for det liberale demokrati.

Bogen er redigeret af Jakob v. H. Holtermann (ph.d.-studerende i filosofi) og Jesper Ryberg (professor i praktisk filosofi). Begge er medlemmer af Forskningsgruppen for Straf og Etik, RUC.

*

»Det var med stor fryd, at jeg læste i denne betydningsfulde bog. ... Den imponerende række af forskere fra vore universiteter og højestere, der har bidraget og valget af emner, der behandles med stor sagkundskab og ikke mindst med ildhu, gør bogen til et meget vægtigt og vigtigt indlæg i såvel den videnskabelige diskurs som i samfundsdebatten.«

(Isi Foighel, professor, dr.jur., tidl. skatteminister og dommer ved den europæiske menneskeretsdomstol)

»Som en af Danmarks internationalt anerkendte tænkere i det 20. århundrede led retspositivisten Alf Ross en krank skæbne under og efter universitetsmarxismens mejetærsker. Det er gavnligt og indimellem inciterende, at en ny generation nu tager Ross op til fornyet overvejelse. Strategien er velvalgt: i stedet for en unison jubel eller klage tages hans resultater og synspunkter op i pincet ét for ét, ofte lige så detaljeret syredryppende kritisk som den gamle selv.«

(Frederik Stjernfelt, professor, Learning Lab Denmark)

ISBN 87-574-1409-2